آموزش اثربخش: توصیف تجارب و درک دانشجویان پرستاری

نسرین الهی، فاطمه الحانی*، فضل‌اله احمدی

چکیده

مقدمه: در نظام‌های آموزشی پیشرفته دنیا، اهداف و فعالیت‌ها را به طور مدام مورد بازنگری قرار می‌دهند تا به آموزش اثربخش دست یابند. دستیابی به آموزش اثربخش در پرستاری موجب کسب و ارتقای صلاحیت دانشجویان جهت ارائه مراقبت بهتر در جهان واقعی می‌شود. هدف از این مطالعه تبیین تجارب و درک دانشجویان پرستاری در مورد ویژگی‌های آموزش (نظری و بالینی) اثربخش می‌باشد.

روش‌ها: این مطالعه کیفی با مشارکت ۲۶ نفر از دانشجویان پرستاری دانشگاه جندی شاپور اهواز با انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته فردی و گروهی صورت گرفت. پس از کسب رضایت‌نامه، داده‌ها جمع‌آوری، ضبط، دست‌نویس و به روش تحلیل محتوا با رویکرد استقرایی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جهت حمایت از صحت و استحکام داده‌ها، معیار مقبولیت، تأییدپذیری و انتقال‌پذیری لحاظ گردید.

نتایج: مضامین اصلی پژوهش شامل مهارت حرفه‌ای مدرس، توسعه شایستگی و توانایی دانشجو و ارزشیابی کارآمد است. مطابق با تجارب و درک دانشجویان مشارکت‌کننده، عملکرد حرفه‌ای مدرسان در انجام فعالیت‌های آموزشی، به کارگیری نتایج حاصل از بازخورد مؤثر و اجرای روند ارزشیابی کارآمد، نقش کلیدی داشته و موجب توسعه شایستگی و توانمندی دانشجو در ارائه مراقبت و اثربخشی آموزش می‌شوند.

نتیجه‌گیری: ضعف در کارآمدی روند ارزشیابی و مهارت حرفه‌ای مدرسان موجب شده است دانشجویان، احساس شایستگی و توانمندی کافی برای مراقبت از بیمار نداشته باشند. لذا پیشنهاد می‌گردد برنامه‌ریزان و مدرسان پرستاری جهت اثربخشی هر چه بیشتر برنامه‌های آموزش پرستاری به هنگام بازنگری و اصلاح برنامه‌ها، تجارب دانشجویان را مدنظر قرار دهند.

واژه‌های کلیدی: آموزش اثربخش، تجارب، دانشجو، مطالعه کیفی، تحلیل محتوا، پرستاری

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی/ اردیبهشت ۱۳۹۱؛ ۱۲(۲): ۱۱۰ تا ۱۱۹

مقدمه

توسعه آموزش و ایجاد تحول در آن نیازمند شناخت فرآیند آموزش، آگاهی از شیوه‌های نوین اجرای آن، شناخت منابع مادی و امکانات، و آگاهی از نقش و وظایف نیروی انسانی است. این موضوع در آموزش پرستاری اهمیت بیشتری دارد، زیرا مأموریت اصلی آموزش پرستاری، تربیت پرستارانی توانمند و شایسته است که دانش، نگرش و مهارت‌های لازم را برای حفظ و ارتقای سلامت آحاد جامعه داشته باشند(۱). یکی از مسائلی که سالیان متمادی گریبان‌گیر آموزش پرستاری بوده، موانع به کارگیری اطلاعات کسب شده نظری در محیط بالینی و جامعه است. همچنین ناتوانی در برنامه‌ریزی مناسب جهت به کارگیری مهارت‌های مورد نیاز، نظیر حل مسأله، تفکر انتقادی و استدلال بالینی و کار گروهی از یک سو و افزایش تعداد دانشجویان، تغییرات سریع روش‌های پیشگیری و درمان از سوی دیگر موجب تشدید مشکلات آموزشی شده است؛ بنابراین انتخاب روش‌های مناسب آموزش جهت همگامی با این تحولات

* **نویسنده مسؤول: دکتر** فاطمه الحانی (دانشیار)، گروه پرستاری، دانشکده علوم پزشکی، دانشگاه تربیت مدرس، ،تهران، ایران.alhani_f@modares.ac.ir
نسرین الهی، دانشجوی دکتری دانشگاه تربیت مدرس، گروه پرستاری، دانشکده علوم پزشکی، دانشگاه تربیت مدرس،تهران، ایران. (elahi-n@modares.ac.ir)
•دکتر فضل‌اله احمدی (استاد)، گروه پرستاری، دانشکده علوم پزشکی، دانشگاه تربیت مدرس، ،تهران، ایران. (ahmadif@modares.ac.irod)
این مقاله در تاریخ ۹۰/۵/۲۲ به دفتر مجله رسیده، در ۹۰/۸/۱۸ اصلاح شده و در تاریخ ۹۰/۹/۶ پذیرش گردیده است.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-14]

ضروری است(۲). در نتیجه برنامه آموزشی این رشته باید به گونه‌ای طراحی شود که علاوه بر رشد و توسعه فکری دانشجویان، زمینه برای کسب تبحر و مهارت بالینی دانشجویان مساعد گردد(۳) که این امر در سایه آموزش اثربخش محقق می‌گردد.

آموزش اثربخش، آموزشی است که بتواند بین درک معلم از خودش، درک دانشجو و درک از شرایط روانی– اجتماعی کلاس درس تعادل ایجاد کند(٤). درک شرایط کلاس و سبک‌های آموزشی، راهنمایی برای آموزش‌دهندگان است تا بتوانند محیط مناسبی برای گسترش یادگیری دانشجو به وجود آورند. یک معلم پرستاری با فراهم ساختن محیط یادگیری و برانگیختن انگیزه یادگیرندگان امکان یادگیری را در فراگیران به وجود می‌آورد(۵). امروزه آموزش پرستاری، مبتنی بر برنامه‌های مدونی است که بر نقش‌های مربیان تأکید داشته و دانشجو را نیز مورد توجه ویژه قرار می‌دهد. به عبارت دیگر آموزش عنصری اساسی در توسعه دانش پرستاری است و هدف آن افزایش صلاحیت و شایستگی پرستاران است(٦). اغلب مطالعات انجام شده پیرامون موضوع آموزش پرستاری حول مسائل تدریس، مربی و مشکلات آموزش بالینی هستند(۷تا۱۰) و کمتر مطالعه‌ای در خصوص آموزش پرستاری به چشم می‌خورد که مفهوم اثربخشی آموزش را بدون تفکیک آموزش نظری و بالینی بررسی کرده باشد. ترنر و همکاران می‌نویسند: در دوره‌های جدید آموزشی، جهت دستیابی به افزایش مهارت بالینی ضروری است دوره‌های آموزش نظری و بالینی بیشتر به هم نزدیک شده و بر وحدت آنها تأکید شود(۱۱).

البته مطالعات بسیاری در خصوص مقایسه سبک‌های تدریس(۱۲و۱۳)، ویژگی‌های مدرسان در بالین(۷تا۹) در ایران و سایر کشورها انجام شده است. برخی مطالعات نیز ضمن در اختیار گذاشتن شواهدی مبنی بر عدم اثربخشی برنامه آموزش پرستاری، عواملی مانند تدریس دروس نظری توسط اساتیدی که در بالین نیستند، نداشتن تجربه کافی اساتید، ارائه آموزش نظری در سطح بالا و آموزش بالینی در سطح پایین را در این زمینه متذکر شده‌اند(۸و١٤). یکی دیگر از چالش‌های مهم امروز پرستاری در محیطهای مراقبتی، احساس نیاز دانشجویان فارغ‌التحصیل به داشتن شایستگی و آمادگی مناسب برای کار در بالین می‌باشد. دانشجویان تصور می‌کنند تنها محیطهای بالینی در کسب یادگیری مؤثر و نزدیک کردن آموخته‌های نظری و عملی تاثیرگذار است. در واقع اهمیت یادگیری شایسته دروس نظری به عنوان راهنمایی برای کار بالینی است که به کارکنان بالینی فرصت می‌دهد تا با مفاهیم کلیدی آشنا شده و بتوانند با پیچیدگی‌های محیطهای بالینی مواجه و آموخته‌های خود را به طور مناسب به کار ببرند. این تأکیدها بر به کارگیری دانش نظری و بالینی سبب آمادگی برای رویارویی با هرگونه تغییر خواهد شد(۱۵). این مهم از طریق انتخاب روش مناسب تدریس و استفاده از الگوهای آموزشی مناسب امکان‌پذیر بود که نقطه مشترک تمامی آنان توجه به «فعالیت فراگیر» است(۱۳).

با توجه به این که فرآیند آموزش، تعامل بین استاد و دانشجو و عوامل مؤثر در سیستم آموزش است و دانشجویان به عنوان اصلی‌ترین عنصر فرآیند آموزشی به شمار می‌روند(۱۵) شایسته است ویژگی‌های آموزش اثربخش از دیدگاه دانشجویان بررسی شود(١٦). زیرا شناسایی، کنکاش و تجزیه و تحلیل ویژگی‌های آموزش اثربخش به هنگام بازنگری به اصلاح و نوسازی اهداف آموزش کمک می‌کند(۱۷). لذا اعتقاد ضمنی بر آن است که تبیین مفهوم آموزش اثربخش و شناسایی ویژگی‌های آن به مسؤولان، برنامه‌ریزان و اعضای هیأت‌علمی پرستاری کمک می‌کند تا رسالت و اهداف استراتژیک خود را اصلاح نمایند و تصمیمات مناسبی برای اصلاح و ارتقای نظام آموزش پرستاری در جهت اثربخشی هر چه بیشتر بگیرند. از آنجایی که در برنامه‌ریزی برای غلبه بر این

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-14]

چالش‌ها نیاز است به زمینه‌های فرهنگی، تاریخی، اجتماعی و سیاسی در هر جامعه توجه کرد(۳و۹)، لذا آگاهی از تجارب دانشجویانی که درگیر با آموزش پرستاری هستند و عوامل مؤثر در اثربخشی آموزش را تجربه کرده‌اند، می‌تواند در شناسایی ویژگی‌های آموزش اثربخش در این زمینه کمک نماید. هدف از این مطالعه شناسایی عوامل مؤثر در آموزش اثربخش مبتنی بر تجارب دانشجویان و ارائه پیشنهادهایی برای بهبود آن است.

روش‌ها

این مطالعه کیفی بخشی از پژوهشی گسترده برای ارائه الگوی آموزش اثربخش در پرستاری است. این مطالعه در زمینه درک دانشجویان از آموزش اثربخش بر اساس تجارب آنان و از نوع تحلیل محتوای متعارف (Conventional content analysis) است. تحلیل محتوای کیفی شیوه‌ای مناسب برای به دست آوردن نتایج معتبر از داده‌های متنی به منظور ایجاد دانش، ایده جدید، ارائه حقایق، و راهنمای عملی برای عملکرد است. هدف از این شیوه دسته‌بندی و توصیف وسیع یک پدیده است(۱۸). لذا جهت تفسیر عمیق داده‌های متنوع در این مطالعه از روش تحلیل محتوا استفاده شد.

جامعه مورد پژوهش شامل دانشجویان پرستاری دانشگاه جندی شاپور اهواز بود. ۲۶ نفر از دانشجویان دکتری، کارشناس ارشد و کارشناس پرستاری؛ که در حال گذراندن واحدهای کارآموزی در عرصه بودند؛ با استفاده از نمونه‌گیری مبتنی بر هدف انتخاب و برای شرکت در تحقیق دعوت شدند. در این مطالعه افراد به خاطر اطلاعات دست اولی که درباره یک پدیده داشتند، یا پدیده مورد مطالعه را تجربه کرده بودند، انتخاب می‌شدند. هنگامی که داده‌ها به اشباع رسید، نمونه‌گیری خاتمه یافت. اشباع داده‌ها هنگامی مسجل شد که محقق با ادامه نمونه‌گیری به داده جدیدی دست نمی‌یافت(۱۹).

روش جمع‌آوری داده‌ها، دست‌نوشته‌ها و انجام مصاحبه‌های فردی و گروهی به صورت نیمه‌ساختار یافته (Semi Structured) بود. با توجه به نظرات و تجارب نزدیک این دانشجویان و برای جلوگیری از اشباع زودهنگام داده‌ها دو جلسه مصاحبه گروهی متمرکز با حضور دانشجویان کارشناس ارشد (٦ نفر) و دکتری (٥ نفر) صورت گرفت. میانگین زمان مصاحبه‌های گروهی ۹۰ دقیقه و مصاحبه فردی ۷۱ دقیقه بود. در ابتدای هر مصاحبه هدف تحقیق، روش مصاحبه و حق افراد نسبت به شرکت در مطالعه و یا امتناع از آن برای شرکت‌کنندگان توضیح داده می‌شد. تمامی مصاحبه‌ها توسط پژوهشگر اصلی هدایت شدند. این نوع مصاحبه به دلیل انعطاف‌پذیر و عمیق بودن، برای پژوهش‌های کیفی مناسب است(۲۰).

در مصاحبه‌های انفرادی، راهنمای مصاحبه شامل سؤالات باز بود. محور سؤالات در راستای عنوان و اهداف پژوهش و پیرامون چگونگی آموزش اثربخش بود که به مشارکت‌کنندگان امکان می‌داد به تفصیل ادراکات و تجارب خود را بیان کنند. در ابتدای هر مصاحبه، از مشارکت‌کنندگان خواسته می‌شد در مورد نحوه اداره جلسات کلاس و کارآموزی، عوامل، شرایط و ویژگی‌هایی که موجب اثربخشی هر چه بیشتر آموزش می‌شود بر اساس تجارب واقعی خود با ذکر مثال صحبت کنند. تمامی مصاحبه‌های فردی پس از تعیین وقت، در اتاق خصوصی با رعایت موازین اخلاقی انجام شد. مصاحبه‌های گروهی نیز در سالن اجتماعات دانشکده صورت گرفت.

تمامی مصاحبه‌ها ضبط و سپس کلمه به کلمه نوشته شد تا مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. تحقیق کیفی مستلزم آن است که محقق در اطلاعات غوطه‌ور شود(۲۰). برای این منظور پژوهشگر مصاحبه‌ها را در چند نوبت به دقت گوش داد و متن دست‌نوشته را چند بار مرور نمود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش محتوای کیفی متعارف

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-14]

استفاده شد. روش تحلیل محتوای کیفی به عنوان یک روش تحقیق تعریف می‌شود که به منظور تفسیر ذهنی (subjective interpretation) محتوای داده‌های متنی به کار می‌رود. در این روش از طریق فرآیند طبقه‌بندی نظام‌دار، کدها و تم‌ها مورد شناسایی قرار می‌گیرند. تحلیل محتوا چیزی فراتر از استخراج محتوای عینی برگرفته از داده‌های متنی است، که از این طریق می‌توان تم‌ها و الگوهای پنهان را از درون محتوای داده‌های مشارکت‌کنندگان در مطالعه نمایان ساخت(۲۰). در این مطالعه با استفاده از این روش، کدها بر اساس واحدهای معنا (meaning unit) برگرفته از توصیف مشارکت‌کنندگان استخراج و با توجه به اختلافات یا شباهت‌ها طبقه‌بندی شد و تم‌ها مشخص گردید(۲۰).

به منظور اطمینان از مقبولیت داده‌ها، پژوهشگر با استفاده از روش‌های مختلف مانند تنوع در مشارکت‌کنندگان تحقیق از نظر سن، جنس، سطح تحصیلات، و با تماس طولانی با مشارکت‌کنندگان و محیط پژوهش، ارائه اطلاعات در رابطه با اهداف، بررسی مداوم داده‌ها، ضبط صدا و پیاده نمودن و تحلیل داده‌ها بلافاصله پس از مصاحبه و بازخورد آن برای مصاحبه بعدی استفاده کرد. همچنین داده‌ها از طریق بازنگری توسط مشارکت‌کنندگان و ناظرین و استفاده از نظرات اصلاحی آنها آزمون گردید.

برای بررسی انتقال‌پذیری مطالعه، داده‌ها در اختیار چند تن از دانشجویان پرستاری که در تحقیق شرکت نداشتند گذاشته شد و از آنان خواسته شد که نتایج را با تجربه خودشان مقایسه نمایند(۲۰و۲۱) یافته‌ها به صورت غنی ارائه و نقل قول‌های مناسب انتخاب و سپس تفاسیر به طور واضح بیان شد. مشارکت‌کنندگان با رضایت آگاهانه وارد تحقیق شدند. موازین اخلاقی گمنام ماندن، محرمانه بودن اطلاعات، حق کناره‌گیری در زمان دلخواه، و اخذ مجوز از دانشگاه تربیت مدرس نیز رعایت شدند.

جدول ۱ : مضامین اصلی و زیر طبقات آن

مضمون‌ها	زیر طبقات
مهارت‌های حرفه‌ای مدرس	مدیریت کلاس، شیوه تدریس، تسلط علمی و عملی، مهارت ارتباط بین فردی
توسعه شایستگی و توانایی دانشجو	کارآمدی بالینی، کسب دانش، توان تصمیم‌گیری در بالین
ارزشیابی کارآمد فعالیت‌های آموزشی	مشارکت در ارزشیابی، بازخورد کارآمد، ارزشیابی ضابطه‌مند

نتایج و بحث

مطابق یافته‌های این مطالعه، سه مضمون اصلی در آموزش اثربخش، مهارت‌های حرفه‌ای مدرس، توسعه شایستگی و توانایی دانشجو، و ارزشیابی کارآمد فعالیت‌های آموزشی هستند.

مطابق با یافته‌های مطالعه، مهارت حرفه‌ای مربی، ابعاد مختلفی از جمله مدیریت کلاس، شیوه تدریس، تسلط علمی-عملی و مهارت ارتباط بین فردی را در برمی‌گیرد. در حالی که محققین و متخصصین آموزش در اغلب مطالعات به توانمندی علمی و مهارت مربی در بالین(۹و۱۵)، توان تصمیم گیری در بالین (۲۲و۲۳)، دانش، مهارت(۲۳) و تجربه(۲٤) مربی پرستاری به عنوان مصادیق صلاحیت اشاره کرده‌اند؛ که در نتیجه می‌توانند اثربخشی آموزش را به دنبال داشته باشند. البته یافته‌های این پژوهش تا حد زیادی بر نظرات محققین آموزش در خصوص اهمیت مهارت و دانش مربی منطبق است. علاوه بر آن در این مطالعه مشارکت‌کنندگان، توانایی و مهارت برقراری ارتباط و مدیریت کلاس را جزء مهارت حرفه‌ای یک مدرس در نظام آموزش اثربخش توصیف کردند. تجارب دانشجویان نشان داد که مهارت مربی در اداره کلاس همراه با دانش و مهارت بالینی بستر مناسبی برای یادگیری دانشجو فراهم می‌کند؛ این امر به کاربرد آموخته‌ها در بالین کمک کرده و موجب کسب شایستگی توسط دانشجو می‌گردد. نتایج مطالعات کلی (Kelly) و دیگر محققان در حمایت از یافته‌های این مطالعه نشان داد

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-14]

که دانشجویان، دانش معلم را مهم‌ترین عامل اثرگذار بر مهارت‌های ارتباطی می‌دانستند و معتقد بودند معیارهای دانش معلم در چهار حیطه محیط‌های بالینی، برنامه‌ریزی درسی، انتقال دانش به یادگیرنده و نظریه‌های یادگیری آشکار می‌شود(۵و۲۵).

نتایج کلی از تجارب دانشجویان نشان داد که انتخاب شیوه تدریس مناسب موجب انتقال بهتر مطالب، جلب مشارکت دانشجو و ارتقای یادگیری شده و به اثربخشی آموزش مدرسین کمک کرده است. هر چند ارتباط مستقیمی بین استفاده از شیوهای نوین تدریس و یادگیری عمیق وجود دارد(۱۸)، ولی در این مطالعه اغلب مدرسان در کلاس‌های درس و کارآموزی از روش سخنرانی استفاده می‌کردند؛ بنابراین مطالب آموخته شده به سرعت فراموش می‌شد. کریمی و همکاران نیز به این نتیجه رسیدند که مربیان و دانشجویان از سبک‌های مختلفی برای یادگیری- یاددهی استفاده می‌کنند، هر چند اکثر مربیان از روش سخنرانی استفاده می‌کنند(۱۳و۲۶). بنابراین دانشجو به هنگام تصمیم‌گیری از دانش کافی برخوردار نیست(٦). شریف و همکاران می‌گویند: خودباوری حرفه‌ای در کسب توانایی تصمیم‌گیری بالینی نقش به سزایی دارد. وی می‌افزاید: در این راستا کسب دانش ماندگار مورد نیاز برای تصمیم‌گیری و توانایی کاربرد آن در محیط بالینی، تنوع و تکرار تجربیات بالینی مفید و نظارت یک مربی کارآمد از عوامل ضروری برای افزایش این خودباوری هستند(۲۲). همچنین نتیجه مطالعات حشمتی و ونکی نشان داد که مدرسان بالینی اثربخش قادرند محیط بالینی را برای دانشجویان جذاب سازند. آنان با روحیه نوع دوستی، مهارت ارتباطی و صلاحیت بالینی نقش الگو را برای دانشجویان دارند. لذا دانشکده‌های پرستاری می‌بایست با در نظر داشتن معیارهای دقیق جهت گزینش استاد و ایجاد محیط مناسب جهت ارتقای آنان موجب افزایش مهارت حرفه‌ای مدرسان شوند(۲۷).

توسعه شایستگی و توانایی دانشجو ویژگی مهم آموزش اثربخش در این مطالعه بود. هدف از آموزش اثربخش در پرستاری، تربیت پرستارانی شایسته و ماهر است که توان به کارگیری آموخته‌های نظری را در بالین داشته باشند و بتواند ضمن کسب آگاهی از تازه‌های علمی در زمینه مراقبت با تکیه بر دانش خود بهترین راه‌کار را جهت حفظ و یا ارتقای سلامت مددجو به کار بندند(٤). یافته‌های حاصل از تجارب دانشجویان بیانگر ضعف دانش و توان تصمیم‌گیری در بالین بود و آن را ناشی از وابستگی به کادر پزشکی، صلاحیت ناکافی علمی- عملی مربیان و دسترسی ناکافی به منابع و سایت‌های معتبر می‌دانستند. در مطالعه حاضر استرس یکی از موانع ارائه و اجرای پروسیجر توسط دانشجو در بخش بود. مطابق یافته‌های این مطالعه یکی از مشکلاتی که دانشجویان پرستاری با آن مواجه هستند، اجرای مطالب نظری در عمل است. آنان بزرگ‌ترین استرس خود را در کارآموزی‌های بالینی، عدم توانایی کاربرد دروس نظری در کارآموزی شناسایی کردند. مطالعات انجام شده مؤید این یافته است(۸). همچنین مطالعه کار (Carr) در حمایت از این یافته نشان داد که یکی از معیارهای آموزش اثربخش، افزایش توان به کارگیری دانش نظری در بالین توسط دانشجو است(۱). افزایش توان تصمیم‌گیری در بالین یکی دیگر از زیر طبقات توسعه شایستگی و توانایی در دانشجو است. شریف و همکاران به نقل از بندورا بیان می‌کنند که گرچه دانشجو تحت نظارت مربی فعالیت می‌کند ولی باید درک کند که توانایی تصمیم‌گیری مؤثر را دارد. برای رفع این مشکل، تصمیم‌گیری نقطه تمرکز آموزش پرستاری امروز شده است. وی می‌گوید: مدیران درمان و برنامه‌ریزان آموزشی باید با تدوین و طراحی برنامه‌هایی در جهت فراهم آوردن محیط حمایتی مناسب برای آموزش بالینی اقدام نموده و همچنین با تدوین برنامه‌های آموزشی مؤثری که موجبات تقویت مهارت تفکر منتقدانه، حل مسأله و استدلال بالینی را در

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-14]

دانشجویان فراهم می‌نماید، در جهت ارتقای حس خودباوری دانشجویان پرستاری در اخذ تصمیمات بالینی گام بردارند. البته در یافته‌های این مطالعه تأکید شده بود که هر چه تجارب کسب شده واقعی‌تر، متنوع و مستقل صورت گیرد، اعتماد به نفس در دانشجو افزایش می‌یابد (۲۲). پیروی و همکاران ضمن تأیید این مطلب در ارتباط با مزایای کسب تجربه در محیط بالین به نقل از چاپمن می‌گویند: اهداف کار بالینی برای دانشجویان پرستاری شامل توسعه مهارت‌های تفکر انتقادی و تحلیل، شایستگی و تبحر در مهارت‌های روانی حرکتی، مدیریت زمان، کسب مهارت ارتباطی و افزایش اعتماد به نفس به عنوان یک پرستار در آینده است(۲٤). ایجاد تعهد نسبت به قبول مسؤولیت اعمال خود به بهترین وجه از طریق تجربه در حوزه بالینی حاصل می‌شود(۷).

بر اساس یافته‌های حاصل از تجارب مشارکت‌کنندگان در این پژوهش، یکی از اجزای مهم و لاینفک نظام آموزش اثربخش در پرستاری فرآیند ارزشیابی بود. ارزشیابی در آموزش عبارت از فرآیند قضاوت در مورد مؤثر بودن تجارب آموزشی است که از طریق یک اندازه‌گیری صحیح صورت گیرد(۱۷). در نظام آموزش پرستاری نیز ارزشیابی، کیفیت یاددهی و یادگیری را بهبود بخشیده و با توصیف و تحلیل نظام آموزشی سبب ارتقای کیفیت آموزش می‌گردد(۲۵). هرچند که برای حفظ استانداردهای پرستاری، ارزشیابی دانشجویان اهمیت فراوانی دارد؛ در بسیاری از تحقیقات انجام شده، ارزشیابی به عنوان مهم‌ترین حیطه اثربخشی در آموزش مطرح شده است(۱۷و۲۸) ولی اکثر مشارکت‌کنندگان در این مطالعه از نحوه ارزشیابی به خصوص در بالین رضایت نداشتند. آنان معتقد بودند معیارهای ارزشیابی به خصوص در بالین عینی نیست. همچنین طرح سؤالات چهار گزینه‌ای را برای ارزشیابی دانشجو در تمام دروس، شیوه مناسبی نمی‌دانستند. آنان شیوه کنونی ارزشیابی دانشجو را معیار دقیق و قابل اطمینان نمی‌دانستند ولی بر استفاده از روش ارزشیابی تکوینی در یادگیری تأکید داشتند. نتایج مطالعات انجام شده در این زمینه با نتایج این مطالعه هم‌راستا می‌باشد(۲۹و۲۷).

یافته‌های این مطالعه به اهمیت بازخورد مؤثر به دانشجو و اساتید جهت اصلاح و یا تغییر در شیوه و روش کار تأکید داشتند. با توجه به تأکید مشارکت‌کنندگان به اهمیت نقش بازخورد در ارزشیابی، به نظر می‌رسد بازخورد جایگاه ویژه‌ای در اثربخشی آموزش دارد. نتایج مطالعات انجام شده نیز مؤید این نکته است. همان‌گونه که نتایج ارزیابی پیشرفت تحصیلی دانشجویان می‌تواند به پیشرفت دانشجو کمک کند، بازخوردهای دانشجویان نیز اطلاعات ویژه‌ای را در اختیار مدرسان و برنامه‌ریزان قرار می‌دهد و می‌تواند در بهبود کیفیت عملکرد و برنامه‌ریزی آموزشی مؤثر واقع گردد(۳۰). این فرآیند ماهیتی ارزشمند دارد و نشان‌دهنده ارتباط دانشجو و مدرس است و هر دو باید به آن به مثابه تعامل و محرکی برای بهبود کیفیت آموزش بنگرند. امروزه مشارکت دانشجو در ارزشیابی از استاد دو کاربرد اصلی دارد: فراهم نمودن بازخورد به منظور بهبود کیفیت کار اساتید و کمک به مسؤولین در اندازه‌گیری آموزش مؤثر(۳۱). یافته‌های حاصل از تجارب مشارکت‌کنندگان دلالت بر آن دارد که نمی‌توان واکنش زودگذر افراد به نتایج ارزشیابی را بازخورد نامید. بلکه باید براساس نتایج حاصل از بازخورد بتوان در اهداف آموزشی بازنگری کرد و در جهت اصلاح و بهبود اهداف مطابق نیاز آموزشی فراگیران برنامه‌ریزی کرد.

براساس جستجوهای انجام شده، پژوهشگر اذعان می‌دارد که تا کنون مطالعه‌ای که به روش کیفی آموزش پرستاری را بدون تفکیک در دو حیطه آموزش نظری و بالین مورد بررسی قرار داده باشد، صورت نگرفته است و تقریباً تمامی مقالات در این زمینه تنها یک بعد از آموزش را مورد بررسی قرار داده‌اند(۵و٦و۹و۲۷و۲۸). همچنین با توجه به تفاوت معنای آموزش اثربخش و

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-14]

اثربخشی آموزش، در این مطالعه سعی شده است به ویژگی‌های آموزش اثربخش در پرستاری پرداخته شود. نظر به این که مشارکت‌کنندگان، دانشجویان بودند حیطه محدودی از ویژگی‌های آموزش اثربخش مشخص گردید؛ حال آن که اگر ضمن مطالعات مشابه مطالعه تجارب سایر افراد درگیر در آموزش نیز مورد بررسی قرار گیرد ممکن است ویژگی‌ها و ابعاد دیگر آن نیز مشخص گردند. از محدودیت‌های دیگر این مطالعه این است که در یک دانشکده و با تعداد محدودی مشارکت‌کننده انجام شده است؛ بنابراین به سایر دانشکده‌ها قابل تعمیم نیست. با توجه به این که فرآیند آموزش بسیار پیچیده است و تمامی دست‌اندرکاران بایستی در طراحی برنامه‌ریزی آموزش دخیل باشند، لذا تکرار این تحقیق با مشارکت تمامی دست‌اندرکاران نظام آموزش به خصوص مدرسان می‌تواند اطلاعات مفیدی را در اختیار برنامه‌ریزان قرار دهد. بنابراین نتایج این مطالعه می‌تواند نظر برنامه‌ریزان مدرسان پرستاری را به بازنگری و طراحی اصولی نظام آموزش پرستاری جلب نماید.

نتیجه‌گیری

نتایج مطالعه حاضر نشان داد که سه مفهوم «مدرس حرفه‌ای»، «دانشجوی توانمند» و «ارزشیابی کارآمد» حلقه‌های به هم پیوسته نظام آموزش اثربخش هستند. بنابراین در یک نظام آموزش اثربخش، مدرس با کسب و ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای خود بستر مناسبی را برای توسعه شایستگی و توانایی دانشجو فراهم می‌کند. ایجاد ارتباطی منطقی و صمیمانه فیمابین دانشجو و استاد در راستای یک ارزشیابی کارآمد، زمینه را برای بالندگی و تبادل اطلاعات علمی و مهارت‌های عملی فراهم می‌سازد. بنابراین برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران نظام آموزش با استفاده از تجارب دانشجویان در این زمینه و به منظور ارتقای شغلی اعضای هیأت‌علمی و توسعه شایستگی و توان دانشجویان جهت ارائه مراقبت هرچه بهتر به مددجو می‌توانند درصدد دستیابی به یک آموزش اثربخش باشند.

قدردانی

بدین وسیله از تمام مشارکت‌کنندگان محترم در این پژوهش که تجارب ارزنده خود را در اختیار تیم تحقیق قرار دادند، همچنین حمایت مالی مسؤولان دانشگاه تربیت مدرس و دانشگاه جندی شاپور اهواز که با موافقت محیط پژوهش در انجام این پژوهش با ما همکاری نمودند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

منابع

1. Carr G. Changes in nursing education: Being a nurse teacher. Nurse Education Today.2007; 27(8): 893-9.
2. Public Policy Committee of the American College of Physicians, Ginsburg JA, Doherty RB, Ralston JF, Senkeeto N, Cooke M , et al. Achieving a high-performance health care system with universal access: what the United States can learn from other countries. Ann Intern Med. 2008; 148(1): 55-75.
3. Zhang L. From conceptions of effective teachers to styles of teaching: Implications for higher education. Learning and Individual Differences. 2009; 19(1): 113-8. Available from: http://www.mendeley.com/research/from-conceptions-of-effective-teachers-to-styles-of-teaching-implications-for-higher-education/
4. Rowbotham MA. Teacher perspectives and the psychosocial climate of the classroom in a traditional BSN program. Int J Nurs Educ Scholarsh. 2010; 7(1): Article1.
5. Lee C, Cholowski K, Williams K. Nursing students' and clinical educators' perceptions of characteristics of effective clinical educators in an Australian university school of nursing. Journal of Advanced Nursing. 2002; 39(5): 412-20.
6. Hickey MT. Baccalaureate nursing graduates' perceptions of their clinical instructional experiences and preparation for practice. J Prof Nurs. 2010; 26(1): 35-41.
7. Schoene LA, Kanusky CA. The Role of the Clinical Educator in Evaluating Nursing Competency. Texas Medical Center Library. [Cited 2012 Feb 10]. Available from:

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-14]

http://digitalcommons.library.tmc.edu/uthshis_atldayabs/16/
8. Pollard C, Ellis L, Stringer E, Cockayne D. Clinical education: a review of the literature. Nurse Educ Pract. 2007; 7(5): 315-22.
9. Heshmati-Nabavi F, Vanaki Z. Professional approach: the key feature of effective clinical educator in Iran. Nurse Educ Today. 2010; 30(2): 163-8.
10. Aein F, Alhani F, Anoosheh M, [The Experiences of Nursing Students, Instructors, and Hospital Administrators of Nursing Clerkship]. Iranian Journal of Medical Education. 2010; 9 (3) :191-200 [Persian]
11. Turner P, Doyle C, Hunt LA. Integrating practice into theory in the new nursing curriculum. Nurse Educ Pract. 2003; 3(4): 228-235.
12. Villanueva-Vunnasiri V. A Study of Learning Styles, Teaching Styles and Students' Achievement in Principles of Accounting Course at Assumption University. [dissertation]. Nova Southeastern University: Master of Education Program of Study Curriculum and Instruction.2003.
13. Karimi Moonaghi H, Dabbaghi F, Oskouie F, Vehviläinen-Julkunen K. [Learning Style in Theoretical Courses: Nursing Students' Perceptions and Experiences]. Iranian Journal of Medical Education. 2009; 9(1): 41-54. [Persian]
14. Cheraghi F,Hassani P,Yaghmaei F,Alavi-Majd H. [Tadvin va ravansanjye abzare khodkaramadye amalkarde balinye daneshjooyane parastari]. Payesh. 2009; 9(1): 51-60. [Persian]
15. Oermann MH, Heinrich KH. Annual Review of Nursing Education: Challenges And New Directions in Nursing Education. New York: Springer Publishing Company; 2006.
16. Vaismoradi M, Salsali M, Ahmadi F. Nurses' experiences of uncertainty in clinical practice: a descriptive study. J Adv Nurs. 2011; 67(5): 991-9.
17. Sharifian F, Nasr AR, Abedi LA. [Developing Effective Teaching Indicators in Universities and Higher Education Institutions and its Accomplishment in Isfahan University]. Quarterly journal of Research and Planning in Higher Education. 2006; 11(3):25-52. [Persian]
18. Elo S, Kyngäs H. The qualitative content analysis process. J Adv Nurs. 2008; 62(1): 107-15.
19. Streubert HJ, Carpenter DR. Qualitative Research in Nursing. 4th ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins; 2007.
20. Polit DF, Beck C. Essentials of Nursing Rresearch: Methods, Appraisal, and Utilization. 6th ed. Philadelphia: Lippincott, Williams & Wilkins; 2005.
21. Graneheim UH, Lundman B. Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. Nurse Educ Today. 2004; 24(2): 105-12.
22. Shrif F, Jahanpour F, Slsali M, Kaveh MH. [Clinical decision making process in last year nursing students: A qualitative study]. Iranian Journal of Nursing Research. 2010; 5(16): 21-31. [Persian]
23. Zafrir H, Nissim S. Evaluation in clinical practice using an innovative model for clinical teachers. J Nurs Educ. 2011; 50(3):167-71.
24. Peyrovi H, Yadavar-Nikravesh M, Oskouie SF, Berterö C. Iranian student nurses' experiences of clinical placement. Int Nurs Rev. 2005; 52(2):134-41.
25. Kelly C. Student's perceptions of effective clinical teaching revisited. Nurse Educ Today. 2007; 27(8): 885-92.
26. Karimi Moonaghi H, Dabbaghi F, Oskouie F, Vehviläinen-Julkunen K, Beinaghi T. [Sabkhaye yaddehi dar amoozeshe balinye parastari: yek motaleaeye keifi]. Journal of Sabzevar University of Medical Sciences. 2009; 15(4): 182-91. [Persian]
27. Heshmati-Nabavi F, Vanaki Z. [Modarese balinye asarbakhsh: yek motaleaeye keifi]. Iranian Journal of Nursing Research. 2009; 4(13): 39-54. [Persian]
28. Dellaram M, Forozandeh N. [Barrasye nahveye arzeshyabye daneshjooyan tavasote azaye heat elmye daneshgahe oloom pezeshkye Shahrekord]. Strides in Development of Medical Education. 2010; 7(1): 51-6. [Persian]
29. Karimian N, Heidari T. [The effect of portfolio's evaluation on learning and satisfaction of midwifery students]. Arak University of Medical Sciences Journal. 2010; 12(4):81-8. [Persian]
30. Noohi E, Motesadi M, Haghdoost AA. [Clinical Teachers' Viewpoints towards Objective Structured Clinical Examination in Kerman University of Medical Science]. Iranian Journal of Medical Education. 2008; 8(1): 113-20. [Persian]

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-14]

31. Tozoglu D. Effects of Student Ratings Feedback on Instructional Practices, Teaching Effectiveness, and Student Motivation.[dissertation]. Florida State University, Educational Psychology and Learning Systems. 2005. Available from: http://etd.lib.fsu.edu/theses/available/etd-01032006193209/unrestricted/tozoglu-dissertation.pdf.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-14]

Effective Education: Perceptions and Experiences of Nursing Students

Nasrin Elahi [1], Fateme Alhani [2], Fazlollah Ahmadi [3]

Abstract

Introduction: *The world's advanced educational systems continuously revise their objectives and activities to develop effective education. Reaching an effective nursing education can develop the students' competency which in turn leads to provision of a more accurate and ideal care for patients in the real world. The aim of this study was to determine the nursing students' perceptions and experiences regarding features of effective education (both theoretical and clinical).*

Methods: *This qualitative study was carried out on 26 nursing students at Jondishapoor University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran. The data was gathered through semi-structured interviews. After written consents, the interviews were recorded and transcribed. Data was analyzed through an inductive approach of content analysis. In order to support the validity and rigor of the data, different criteria such as acceptability, confirmability and transferability were utilized.*

Results: *Three main themes were found as the factors involved in the effectiveness of education: 1) Teacher's level of competency and expertise, 2)Development of students' competency, proficiency, and professional skill; and 3) Effective and valid evaluation. The participants believed these are the key factors to the development of capability among nursing students and enables them to provide more effective health care.*

Conclusion: *Due to the existing weakness of teachers' professional skill and their less-effective methods of teaching and evaluation, nursing students regard themselves as nurses who are not proficient and competent enough to take care of the patients. Consequently, in order to have a comprehensive and more effective nurse training programs, it is recommended that nursing teachers and planners utilize the students' experiences and opinions when revising the present pedagogical programs.*

Keywords: Effective Education, Student, Experience, Qualitative Study, Content Analysis, Nursing

Addresses:
[1] PhD Nursing student, Nursing Department, Faculty of Medicine, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. E-mail: elahi-n@modares.ac.ir
[2](✉)Associate professor, Nursing Department, Faculty of Medicine, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.E-mail: alhani_f@modares.ac.ir
[3] Professor, Nursing Department, Faculty of Medicine, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. E-mail: ahmadif@modares.ac.ir

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-14]